

Fimmtudaginn 6. nóvember 1997.

Nr. 39/1997.

Borgey hf.

(Brynjólfur Kjartansson hrl.)

gegn

Fiskmarki ehf.

(Jón Oddsson hrl.)

Björgunarlaun. Geymslufé.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómarnir Garðar Gíslason, Arnljótur Björnsson og Gunnlaugur Claessen.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 27. janúar 1997 og krefst þess, að stefndi verði dæmdur til að greiða 2.689.125 krónur með vöxtum samkvæmt 7. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. júlí til 1. ágúst 1994, en dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá þeim degi til greiðsludags, allt að frádreginni 322.771 krónu, en sú fjárhæð var greidd 16. janúar 1997. Einnig krefst hann málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst aðallega sýknu. Til vara krefst hann þess, að kröfur áfrýjanda verði lækkaðar og að til frádráttar komi 322.771 krónu greiðsla hans til áfrýjanda. Auk þess krefst stefndi málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Í stefnu til héraðsdóms segir, að stefnandi höfði málið fyrir sína hönd og áhafnar mb. Hvanneyjar. Kemur það og fram í áfrýjunarstefnu. Í hvorugu tilviki er getið um, hverjir hafi verið í áhöfn skipsins, þegar atvik málsins gerðust. Er því ekki unnt að líta svo á, að ónafngreindir skipverjar séu aðilar málsins. Stefndi hefur ekki andmælt því, að áfrýjandi geti einn verið aðili að björgunarlaunakröfunni í heild.

I.

Meginefni 1. og 2. málslíðar 14. gr. laga nr. 18/1976 um bátabyrgðarfélög er rakið í héraðsdómi. Heldur stefndi því fram, að þau ákvæði eigi við í máli þessu. Stefndi hefur þó ekki vísað ágreiningi aðila um fjárhæð þóknunar til stjórnar Samábyrgðar Íslands á fiskiskipum, eins og gert er ráð fyrir í lagagreininni. Líta verður svo á, að með því hafi hann í reynd fallist á, að um ágreininginn skuli

dæmt eftir siglingalögum nr. 34/1985. Þarf þá ekki að taka afstöðu til þess, hvort lagaákvæði þetta eigi við í lögskiptum málsaðila. Stefndi hefur ekki krafist þess, að hinn áfrýjaði dómur verði ómerktur og málinu vísað frá héraðsdómi. Ekki eru efni til að vísa málinu frá án kröfu, sbr. meginreglu, sem fram kemur í 2. gr. laga nr. 53/1989 um sammingsbundna gerðardóma.

II.

Aðeins tveir skipverjar hafa gefið skýrslur fyrir dómi um málsatvik, stýrimaður á skipi stefnda, Jóni Klemenzen, ÁR 313, og yfirvélstjóri á skipi áfrýjanda, Hvanney, SF 51.

Samkvæmt vottorði frá Veðurstofu Íslands var veðurhæð á Akurnesi í Hornafirði þrjú vindstig klukkan 24 30. júní 1994 og klukkan 3 aðfaranótt 1. júlí 1994. Í Vestmannaeyjum mældust fjögur vindstig á sama tíma. Við veðurathugun á Akurnesi klukkan 6 og 9 að morgni hins 1. júlí var veðurhæð tvö vindstig, en fjögur vindstig klukkan 12 og 15 sama dag. Áðurnefndur yfirvélstjóri á Hvanney bar, að veður á þessum tíma hefði verið „þokkalegt“. Glöggar upplýsingar um sjólag liggja ekki fyrir, en vélstjóri sagði, að við Hornafjarðarós hefði verið „leiðindakvika“ og hafnsögubátur verið til taks við ósinn.

Samkvæmt dagbók Hvanneyjar barst skipverjum beiðni um hjálp frá Jóni Klemenzen klukkan 4.15 aðfaranótt 1. júlí, og klukkan 6 var Jón Klemenzen kominn í tog. Höfðu skipverjar á Jóni Klemenzen þá lokið við að undirbúa dráttinn, og virðist hann hafa gengið vel að öllu leyti. Sagði yfirvélstjóri Hvanneyjar fyrir dómi, að skipunum hefði ekki verið hætta búin á leiðinni til lands. Eftir dagbókinni og „skýrslu um sjóttjón“, undirritaðri af báðum skipstjórunum, komu skipin til Hornafjarðar klukkan 15.15 sama dag. Samkvæmt tjónsskýrslunni var Jón Klemenzen staddur 8 sjómílu suðvestur af Ingólfshöfða, þegar óhappið varð.

Leggja verður til grundvallar eins og í héraðsdómi, að Hvanney hafi á þessum tíma verið á leið til löndunar á Höfn í Hornafirði, en helgarleyfi skipverja hófst daginn eftir. Að sögn yfirvélstjóra tafðist Hvanney á að giska 4–5 klukkustundir við að veita hjálpina, en stýrimaður á Jóni Klemenzen kvað töfina hafa verið nálega tvær klukkustundir.

Áfrýjandi hefur ekki lagt fram nein gögn um tjón eða kostnað, sem hann kann að hafa haft af björguninni, en ætla má, að drátturinn kunni að hafa leitt til nokkurs slits á vír, sem Hvanney lagði til.

III.

Fallist er á þá niðurstöðu héraðsdóms, að björgunarlaun til áfrýjanda skuli ákveðin eftir 2. mgr. 165. gr. siglingalaga, þar sem vél-skipið Jón Klemenz var ekki statt í yfirvofandi hættu, en gat þó ekki komist til hafnar af eigin rammleik.

Svo sem fram kemur í héraðsdómi, telur stefndi, að þóknun fyrir hjálp þá, er Hvanney veitti skipi hans umrætt sinn, skuli miða við svonefndan Goðataxta. Skilja verður málátilbúnað stefnda svo, að með því sé átt við reglur um ákvörðun björgunarlauna eftir samkomulagi milli annars vegar Samsteypu íslenskra fiskiskipatrygginga og hins vegar Landssambands íslenskra útvegsmanna, Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, Sjómannasambands Íslands og Landhelgisgæslunnar, en það var fyrst gert 16. september 1987. Stefndi kveður þóknun eftir samkomulaginu eiga að vera 387.375 krónur, sbr. sundurliðun í héraðsdómi, auk vaxta, að fjárhæð 27.000 krónur, alls 414.375 krónur.

Hæstiréttur hefur tekið afstöðu til gildis samkomulags þessa í málum um þóknun fyrir björgunarlaun á grundvelli 2. mgr. 165. gr. siglingalaga, sbr. einkum Hrd. 1995, bls. 426. Við ákvörðun björgunarlauna til áfrýjanda þykir með vísun til dóms þessa mega hafa hliðsjón af samkomulaginu. Samkvæmt því og þegar litið er til at-riða þeirra, sem greinir í a- til d-lið 2. mgr. 165. gr. siglingalaga, þykja björgunarlaun til áfrýjanda hæfilega ákveðin 450.000 krónur.

IV.

Lögmaður áfrýjanda og áhafnar Hvanneyjar krafði váttryggjanda skipsins, Vélbátaábyrgðarfélagið Gróttu, um greiðslu björgunarlauna með bréfi 11. janúar 1995. Segir í lok þess, að óskað sé „eftir boði frá yður um greiðslu björgunarlauna“. Svaraði vélbátaábyrgðarfélagið lögmanninum með bréfi 24. sama mánaðar og sendi honum tékka, að fjárhæð 414.375 krónur. Sundurliðast fjárhæðin eins og segir í héraðsdómi og vikið er að hér á undan. Lögmaðurinn hafnaði þessu tilboði félagsins, og var tékkinn aldrei innleystur. Til-

boð þetta þykir ekki eiga að hafa áhrif á ákvörðun um dráttarvexti, en félagið átti þess kost að inna greiðsluna af hendi með þeim hætti, sem segir í lögum nr. 9/1978 um geymslufé. Með vísun til þess og 2. mgr. 9. gr. vaxtalaga verður björgunarlaunakrafan talin bera dráttarvexti frá 11. febrúar 1995 til greiðsludags.

Samkvæmt framangreindu verður stefndi dæmdur til að greiða áfrýjanda 450.000 krónur ásamt vöxtum, eins og segir í dómsorði, en frá dregst 322.771 króna, sem váttryggjandi Jóns Klemenzt greiddi áfrýjanda eftir uppsögu héraðsdóms. Skal draga þessa fjárhæð frá uppreiknaðri kröfu áfrýjanda, eins og hún stóð á greiðsludegi, 16. janúar 1997.

Pá greiði stefndi jafnframt málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, svo sem nánar greinir í dómsorði.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Fiskmark ehf., greiði áfrýjanda, Borgey hf., 450.000 krónur með dráttarvöxtum eftir III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 11. febrúar 1995 til greiðsludags. Frá framangreindu dragist greiðsla stefnda, 322.771 króna, upp í kröfu áfrýjanda, eins og hún stóð á greiðsludegi innborgunar, 16. janúar 1997.

Stefndi greiði áfrýjanda samtals 150.000 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Austurlands 22. nóvember 1996.

Ár 1996, föstudaginn 22. nóvember, er á dómþingi Héraðsdóms Austurlands, sem háð er í dómsalnum að Lyngási 15, Egilsstöðum, af Ólafi Berki Þorvaldssyni héraðsdómara ásamt meðdómsmönnum Magna Kristjánsyni skipstjóra og Daða Jóhannessyni stýrimanni, kveðinn upp dómur í málinu E-124/1995.

I.

Mál þetta var þingfest 5. október 1995, en tekið til dóms 25. október 1996 að loknum munnlegum málflutningi. Málið var endurupptekið í dag og tekið til dóms að nýju.

Málið hefur Borgey hf., kt. 480169-2989, Krossey, Höfn, höfðað með stefnu, út gefinni 6. júní 1995, en birtri 8. og 9. sama mánaðar, á hendur Fiskmarki hf., kt. 440294-2359, Unubakka 26-28, Þorlákshöfn, og Vélbáta-

ábyrgðarfélaginu Gróttu, kt. 580169-0829, Síðumúla 29, Reykjavík, til réttargæslu.

Stefnandi gerir þær dómkröfur, „að stefndi verði dæmdur til að greiða sér 2.689.125 kr. ásamt almennum vöxtum samkvæmt 7. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 með síðari breytingum frá 1. júlí til 1. ágúst 1994, en með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga frá þeim tíma til greiðsludags. Jafnframt er þess krafist, að þess verði getið í dómsorði, að dráttarvextir leggist við höfuðstól á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn tólf mánuðum eftir upphafsdag vaxta, allt í samræmi við 12. gr. nefndra vaxtalaga. . .“.

Þá krefst stefnandi málskostnaðar að mati dómsins.

Stefnandi kveðst engar kröfur hafa uppi í máli þessu á hendur réttargæslustefnda, Vélbátaábyrgðarfélaginu Gróttu.

Stefndi gerir þær dómkröfur aðallega, „að stefndi verði alsýknaður af öllum kröfum stefnanda með greiðslu réttargæslustefnda til stefnanda, að fjárhæð 414.375 kr., með ávísun, dags. 24. janúar 1995, og að stefnanda verði gert að greiða stefnda málskostnað að skaðlausu auk 24,5% virðisaukaskatts á málskostnaðarfjárhæð skv. ákvæðum laga nr. 50/1988 og nr. 119/1989, og beri málskostnaðarfjárhæð dráttarvexti samkvæmt ákvæðum III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 með síðari breytingum í samræmi við 4. málsg. 129. gr. laga nr. 91/1991. . .“.

Stefndi gerir þær kröfur til vara, „að kröfur stefnanda verði stórlega lækkaðar og einvörðungu teknar til greina að óverulegu leyti og til frádráttar komi ofangreind greiðsla til stefnanda, að fjárhæð 414.375 kr. . .“.

Að því er varðar málskostnað, gerir stefndi sömu dómkröfur og koma fram í aðalkröfu.

II.

Aðfaranótt föstudagsins 1. júlí 1994 voru mótorbátarnir Jón Klemenz, ÁR-313, og Hvanney, SF-51, að veiðum suðaustur af Ingólfshöfða. Jón Klemenz er 81 brúttórúmllest að stærð og var á veiðum með dragnót, en Hvanney 115 brúttórúmllestir á humarveiðum. Um klukkan hálf tvö um nóttina varð það óhapp um 8 sjómílur suðaustur af Ingólfshöfða, er skipverjar á mb. Jóni Klemenz voru að hífa upp dragnótina, að kvika kom undir skipið með þeim afleiðingum, að net fór í skrífu þess. Gerðar voru tilraunir til að slíta netið úr skrífunni, en án árangurs. Skipstjóri mb. Jóns Klemenz ráðfærði sig við útgerðarmann skipsins og tryggingafélag þess og ákvað síðan að leita hjálpar mb. Hvanneyjar við að koma skipinu til lands. Barst sú beiðni klukkan 4.15. Klukkan 6.00 kom mb. Hvanney að mb. Jóni Klemenz og dró mb. Jón Klemenz til Hafnar í Hornafirði, en þangað komu skipin klukkan 15.15 síðar þennan dag.

11. janúar 1995 ritaði lögmaður stefnanda tryggingafélagi mb. Jóns Klemenzenz, réttargæslustefnda í máli þessu, bréf og krafði réttargæslustefnda um björgunarlaun vegna atviksins.

Með bréfi réttargæslustefnda til lögmanns stefnanda, dagsettu 24. janúar 1995, sendi réttargæslustefndi ávísun, að fjárhæð 414.375 krónur, þ. e. 387.375 krónur auk vaxta, 27.000 króna, sem fullnaðargreiðslu fyrir aðstoð vegna atburðarins. Í bréfinu kom fram, að miða ætti við svokallaðan Goðataxta, sem reiknist þannig í þessu tilviki:

„Grunngjald	kr.	63.968
Rúmlestagjald 1772 × 81 lest	–	143.532
1¼ klst. í lausakeyrlu á 16.204	–	28.357
7¼ klst. í drætti á 20.899	–	151.518
	Kr.	387.375“

Tekið var fram, að eigandi skipsins, sem aðstoðarinnar naut, ætti að bera 25% kostnaðar af aðstoðinni, en réttargæslustefndi myndi leggja út fyrir hans hlut í þessu tilviki. Litið yrði svo á, að framsal tékkans jafngilti kvittun.

Með bréfi lögmanns stefnanda til réttargæslustefnda, dagsettu 28. janúar 1995, var framangreindu boði hafnað, þar sem stefnandi taldi sig ekki bundinn við nefndan Goðataxta og um björgun hefði verið að ræða.

Í svarbréfi réttargæslustefnda til lögmanns stefnanda, dagsettu 6. febrúar 1995, var fyrri boð réttargæslustefnda áréttað, en nefnt, að nánast væri orðið venja að bjóða svonefndan Goðataxta í tilvikum sem þessu og þeim boðum oftast verið tekið, enda þyrftu krefjendur þóknunar þá ekki að sýna frekar þann tilkostnað, sem aðstoðin hefði bakað þeim. Var jafnframt vísað til 14. gr. laga um bátaábyrgðarfélög nr. 18/1976 og þeirri skoðun lýst, að ágreiningnum yrði að skjóta til Samábyrgðar Íslands á fiskiskipum.

Mb. Jón Klemenzenz var tryggður hjá réttargæslustefnda.

Stefnandi kveður mb. Hvanney hafa verið tryggðá hjá Skipatryggingu Austfjarða, en stefndi kveður skipið hafa verið tryggt hjá Samábyrgð Íslands á fiskiskipum.

III.

Málsástæður og lagarök.

Stefnandi styður mál sitt því, að vafalaust sé, að um björgun hafi verið að ræða í skilningi VIII. kafla siglingalaga nr. 34/1985 með síðari breytingum. Mb. Jón Klemenzenz hafi verið í yfirvofandi hættu, er óskað hafi verið aðstoðar mb. Hvanneyjar umræddan dag, og áhöfn mb. Jóns Klemenzenz ekki getað

siglt bátnum hjálparlaust til hafnar. Stefnandi beri því björgunarlaun úr hendi stefnda samkvæmt 1. mgr. 164. gr. siglingalaga nr. 34/1985.

Stefnandi telur sig á engan hátt bundinn við svokallaðan Goðataxta, en um þóknun fyrir björgun beri að fara eftir ákvæðum 165. gr. siglingalaga, enda styðjist sú grein við langa hefð og hafi að geyma viðurkenndar meginreglur um ákvörðun björgunarlauna.

Stefnandi bendir á þá skyldu, sem hvíli á sjófarendum, að leitast við að bjarga úr hættu mönnum, skipum og fjármunum, sem á skipi eru, svo fremi sem það verði gert, án þess að björgunarmönnum eða skipi þeirra verði stefnt í háska, sbr. 163. gr. siglingalaga.

Stefnandi reisir kröfur sínar á því, að við ákvörðun björgunarlauna beri að hafa hliðsjón af eftirtöldum atriðum, sbr. 165. gr. siglingalaga:

1. Björgun mb. Jóns Klemenzen og þeirra fjármuna, sem um borð í skipinu hafi verið, hafi tekist fullkomlega og farsællega og fagmannlega verið staðið að björgun skipsins af hálfu áhafnar mb. Hvanneyjar.
2. Mb. Jón Klemenz hafi verið í yfirvofandi hættu, er skipstjóri skipsins tók þá ákvörðun að óska aðstoðar mb. Hvanneyjar. Fullreynt hafi verið, að ekki tækist að losa nótina úr skráfu skipsins. Skipið hafi í raun verið stjórnlaut og engar líkur til þess, að áhöfninni tækist að sigla því til lands af eigin rammleik. Staða skipsins og veður hafi verið með þeim hætti, að flest bendi til þess, að skipið hefði innan skamms rekið á land, ef aðstoð mb. Hvanneyjar hefði ekki komið til.
3. Beiðni skipstjóra mb. Jóns Klemenzen um aðstoð hafi valdið því, að endi hafi verið bundinn á veiðiferð mb. Hvanneyjar mun fyrr en ætlað hafi verið, og hafi það leitt til fjártjóns fyrir útgerð og áhöfn skipsins.
4. Áhöfn mb. Hvanneyjar hafi auk þess þurft að eyða umtalsverðum tíma í björgunina og haft af henni nokkra fyrirhöfn.

Stefnandi kveður húftryggingarverðmæti mb. Jóns Klemenzen hafa 1. júlí 1994 verið 67.228.140 krónur, en skipið sé 80,70 brúttórúmlesta stálskip, smíðað árið 1984.

Stefnandi kveðst telja, að 14. gr. laga um bátaábyrgðarfélag eigi ekki við í máli þessu, þar sem greinin taki samkvæmt orðalagi sínu aðeins til tilvika, er þau skip, sem hlut eigi að máli, séu tryggt skyldutryggingu samkvæmt 2. gr. laganna eða af Samábyrgð Íslands á fiskiskipum eða gerð út af ríkisstofnun eða ríkissjóði. Stefnandi telur, að engu þessara skilyrða sé fullnægt í máli þessu.

Stefnandi nefnir, að einungis annað þeirra skipa, sem hér eigi hlut að máli, þ. e. mb. Jón Klemenz, sé undir 100,49 rúmlestum brúttó að stærð, en skipið sé, eins og áður segi, 80,70 brúttórúmlestir. Mb. Hvanney sé hins

vegar 115 brúttórúmllestir að stærð, og því falli það ekki undir ákvæði 2. gr. laga um bátaábyrgðarfélög. Af þeirri ástæðu eigi 14. gr. laganna ekki við í máli þessu.

Stefnandi bendir á, að samkvæmt 243. gr. siglingalaga gangi ákvæði þeirra laga framur ákvæðum annarra laga, sem ekki fái samrýmt ákvæðum siglingalaganna, þar með töldum VIII. kafla laganna, en þar sé, eins og fyrr segi, að finna meginreglur íslensks réttar um björgun og ákvörðun björgunarlauna.

Stefnandi reisir einnig mál sitt á því, að hvað sem öðru líði, eigi sú ákvörðun Borgeyjar hf. að kaupa frjálsa ábyrgðartryggingu fyrir mb. Hvanney hjá Skipatryggingafélagi Austfjarða ekki að svipta áhöfn skipsins neinum rétti í máli þessu.

Stefnandi mótmælir þeim skilningi réttargæslustefnda, sem fram komi í áðurnefndu bréfi hans frá 6. febrúar 1995, að ágreiningur um fjárhæð björgunarlauna eigi í þessu tilviki undir stjórn Samábyrgðar Íslands á fiskiskipum. Bendir stefnandi í þessu sambandi sérstaklega á 5. mgr. 164. gr. siglingalaga.

Kröfur stefnanda um dráttarvexti reisir hann á ákvæðum vaxtalaga nr. 25/1987 með síðari breytingum, einkum 7. gr. og III. kafla laganna.

Um málskostnað vísar stefnandi til ákvæða XXI. kafla laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála, einkum 129. gr. og 130. gr.

Kröfu sína um virðisaukaskatt á málskostnað kveður hann styðjast við lög nr. 50/1988, en stefnandi sé ekki virðisaukaskattsskyldur og því beri honum nauðsyn á að fá dóm fyrir skatti þessum úr hendi stefnda.

Málsókn stefnanda á hendur réttargæslustefnda reisir hann á 21. gr. laga nr. 91/1991.

Stefndi reisir sýknukröfur sínar m. a. á því, að stefnandi hafi að fullu fengið greitt fyrir þá aðstoð, er mb. Hvanney hafi veitt mb. Jóni Klemenz 1. júlí 1994, með greiðslu réttargæslustefnda til stefnanda, 414.375 krónum. Hafi umrætt uppgjör og greiðslur af hálfu réttargæslustefnda farið fram, strax og kröfur hafi komið frá stefnanda, og sé þar gert ráð fyrir vöxtum í samræmi við viðskiptavenjur í málum sem þessu. Þar sem innlausn tékkans hafi dregist, hafi forsvarsmaður réttargæslustefnda boðið forsvarsmanni stefnanda að gefa út yfirlýsingu um heimild til innlausnar á tékkanum, komi til þess, að Landsbanki Íslands krefjist slíks við innlausn hans. Það að innleysa ekki tékkann sé algerlega á ábyrgð stefnanda, sem hvorki hafi gert athugasemdir við viðtöku greiðslunnar né endursent tékkann. Hins vegar hafi réttargæslustefndi ítrekað, að heimilt væri að innleysa tékkann. Stefndi vísar sérstaklega til áðurnefnds bréfs réttargæslustefnda til lögmanns stefn-

anda, dags. 24. janúar 1995, er fylgdi tékkanum, þar sem fram komi sundurliðun greiðslu skv. svokölluðum Goðataxta.

Stefndi kveður frekari rök máli sínu til stuðnings hafa komið fram í síðara bréfi réttargæslustefnda til lögmanns stefnanda, dags. 6. febrúar 1995. Vísar stefndi sérstaklega til þess bréfs, þar sem eftirfarandi komi fram:

1. Mb. Jón Klemenx, ÁR-313, sé váttryggður hjá réttargæslustefnda, en mb. Hvanney, SF-51, hjá Samábyrgð Íslands á fiskiskipum, þar sem það sé yfir 100 brúttórúmllestir að stærð. Í 14. gr. laga nr. 18/1976 komi fram, að öll skip, sem tryggð séu samkvæmt lögunum (þ. e. hjá bátaábyrgðarfélagi) eða hjá Samábyrgð Íslands á fiskiskipum, svo og öll þau skip, sem ríkisstofnanir eða ríkissjóður geri út eða sjái um útgerð á, séu skyld að hjálpa hvert öðru úr háska. Greiðslu fyrir slíka hjálp verði ekki krafist eftir venjulegum björgunarreglum, heldur skuli hún ákveðin af stjórn hlutaðeigandi félags, ef bæði skipin eru tryggð hjá sama félagi, ella af stjórn Samábyrgðarinnar. Greiða skuli aðeins það fjártjón og þann tilkostnað, sem hjálpin hefur bakað þeim, er hana veitti, og greiðslan geti aldrei orðið hærri en váttryggingarfjárhæð skipsins, sem hjálpina þáði. Loks sé í lok greinargerðar með lögunum áréttað, að ákvæði siglingalaga um hlutdeild skipshafnar í björgunarlaunum víki fyrir þessu ákvæði.
2. Til að einfalda framkvæmd varðandi þóknun í tilvikum sem þessum hafi nánast orðið að venja bjóða svonefndan Goðataxta. Því boði hafi nánast alltaf verið tekið, enda þurfi krefjendur þóknunar þá ekki að sýna fram á þann tilkostnað, er aðstoðin hafi bakað þeim.
3. Vilji stefnandi ekki taka tilboði um greiðslu, eigi ágreiningur undir stjórn Samábyrgðar Íslands á fiskiskipum, sem beri að ákveða þóknun samkvæmt sannanlegum kostnaði, er aðstoðin hafi haft í för með sér fyrir útgerð og áhöfn mb. Hvanneyjar.

Nefnir stefndi, að eins og fram komi í áðurnefndu bréfi, falli báðir bátarnir, sem við sögu koma, undir lög nr. 18/1976, og eigi björgunarreglur siglingalaga því ekki við í þessu máli. Greiða skuli aðeins það fjártjón og þann tilkostnað, sem hjálpin hafi bakað þeim, er hana veitti. Hins vegar hafi sundurliðaður reikningur um það ekki borist frá stefnanda, og því hafi uppgjöri til stefnanda verið hagað samkvæmt viðteknum reglum og venjum.

Þá kveður stefndi reglur um björgun fjalla um rétt manns, sem bjargað hefur skipi úr sjávarhásku, til að krefjast björgunarlauna, launa, sem séu eins konar verðlaun og mun ríflegri en þau laun, sem hann ella hefði getað krafist fyrir þá vinnu, er hann innti af hendi. Til að um björgun geti verið að ræða, verði veruleg hætta að vera á því, að skip farist eða að það sé statt í verulegri neyð og ógnað af raunverulegri yfirvofandi hættu. Ekki sé talið

nægjanlegt, að skipið lendi í neyð, og ekki, að það eigi í einhverjum erfiðleikum. Þá hafi það áhrif á fjárhæð björgunarlauna, hvort björgunarmenn leggi sig í hættu. Hér beri að meta aðstæður hlutlægt. Það, sem skilji að aðstoð og björgun, sé mismunandi hættustig, og nái aðstoð yfir alla þá hjálp, sem ekki teljist björgun. Stefndi kveður réttarþróun hafa verið þá, að hér á landi sé strangara mat og sterkari forsendur gerðar fyrir björgun heldur en í norskum rétti, en hér komi ekki til álita reglur um björgun, þar sem hjálparskylda er reist á lögum, samningum og venju. Samkvæmt íslenskum dómum undanfarin fjögur til fimm ár hafi réttarþróunin orðið sú, að björgunarlaun og greiðsla fyrir aðstoð hafi mjög verið færð niður, og séu kröfur stefnanda ekki í nokkru samræmi við gildandi rétt og dómvenju, jafnvel þótt talið væri, að um björgun hefði verið að ræða.

Stefndi kveður veður hafa umrætt sinn verið gott, 3–4 vindstig, og bátarnir á sléttum sjó. Mb. Jón Klemenz hafi verið á leið til lands og skipverjar í helgarleyfi. Hafi skipverjar á mb. Jóni Klemenz komið því við að láta bátinn liggja við akkeri í blíðskaparveðri 8 sjómílur frá landi. Ekki hafi verið um yfirvofandi hættu að ræða, og tök hafi verið á að fá hraðbát frá landi til aðstoðar. Mb. Hvanney hafi ekki þurft að leggja sig í hættu og ekki orðið fyrir verulegu fjártjóni, enda hætt veiðum og skipverjar á leið í helgarleyfi til sömu hafnar og skipið dró mb. Jón Klemenz. Eins og fram komi í mála-tilbúnaði stefnanda, hafi í þessu tilviki verið óskað eftir aðstoð, en um björgun hafi ekki getað verið að ræða við þessar aðstæður. Fyrir þessa hjálp hafi verið að fullu greitt og ríflega það, enda uppgjóri réttargæslustefnda ekki mótmælt, eða stefnandi hafi réttilega staðið að því að fá uppgjóri breytt í samræmi við ákvæði 14. gr. laga nr. 18/1976.

Stefndi mótmælir fjárkröfum stefnanda sem allt of háum og órökstuddum, auk þess byggðum á röngum forsendum bæði efnislega og tölulega. Stefndi vísar til réttarþróunar og dómvenju í þessu sambandi og mótmælir sérstaklega vaxtakröfum stefnanda og kröfum um virðisaukaskatt.

Þá kveður réttargæslustefndi sig hinn raunverulega greiðanda gagnvart kröfum stefnanda, einnig að því er varði málskostnað. Þar sem réttargæslustefndi sé ekki virðisaukaskattsskyldur aðili, séu einnig gerðar kröfur um virðisaukaskatt á málskostnað.

Auk þeirra lagagreina, sem áður eru nefndar, vísar stefndi til reglna fjármunaréttar og vaxtalaga nr. 25/1987 með síðari breytingum. Kröfur um málskostnað reisir stefndi einkum á ákvæðum XXI. kafla laga nr. 91/1991, sérstaklega 129. gr. og 130. gr. Um virðisaukaskatt vísar stefnandi til ákvæða laga nr. 50/1988 og 119/1989, sbr. 3. gr. og 11. gr., sbr. 14. gr. laga nr. 50/1988.

IV.

Við meðferð málsins gáfu skýrslur Reynir Örn Ólason, vélstjóri mb. Hvanneyjar, SF-51, Grétar Símonarson, stýrimaður á mb. Jóni Klemenz, Hallgrímur Sigurðsson, framkvæmdastjóri stefnda, Hjálmar Styrkársson, framkvæmdastjóri réttargæslustefnda, og Tómas Sæmundsson, formaður stjórnar réttargæslustefnda.

Af framburði þeirra fjögurra, sem fyrst eru nefndir, og fram lögðu ljósriti af dagbók mb. Hvanneyjar má ætla, að mb. Hvanney hafi verið á leið til Hornafjarðar til löndunar, er ósk um aðstoð barst. Samkvæmt framburði þeirra og fram lögðum vottorðum frá Veðurstofu Íslands var veður ágætt; þó var nokkur kvika við Hornafjarðarós, svo að lóðsbátur var til taks, er siglt var inn ósinn. Skipverjar á mb. Jóni Klemenz voru búnir að gera allt klárt, er mb. Hvanney kom að, og gekk sigling vel. Samkvæmt dagbók tafðist heimferð mb. Hvanneyjar lítilla vegna atviksins. Einungis liðu um níu klukkustundir, frá því að ósk um aðstoð barst og þar til skipin komu til hafnar. Útgerðarmenn beggja skipa og framkvæmdastjóri réttargæslustefnda vissu af þörf á aðstoð, áður en hún var veitt, en hins vegar kom ekki til tals á milli aðila, með hvaða hætti meta skyldi greiðslu fyrir veitta aðstoð.

V.

Niðurstöður.

Í máli þessu er deilt um, hvort greiðsla fyrir þá hjálp, er mb. Hvanney, SF-51, veitti mb. Jóni Klemenz, ÁR-313, föstudaginn 1. júlí 1994, skuli fara eftir ákvæðum 14. gr. laga nr. 18/1976 um bátaábyrgðarfélög eða ákvæðum 165. gr. siglingalaga um björgun.

Um tryggingu skipa, sem eru 100,49 brúttórúmllestir eða minni, gilda lög nr. 18/1976 um bátaábyrgðarfélög. Samkvæmt 2. gr. þeirra laga eru allir skipaeigendur, sem eiga vélskip með þilfari, 100,49 rúmllestir brúttó að stærð eða minni, og aðallega eru ætluð til fiskveiða við Ísland, skyldir að váttryggja þau hjá bátaábyrgðarfélagi, sem starfar skv. lögnum, eða hjá öðru váttryggingarfélagi, sem hlotið hefur starfsleyfi. Skal tryggingin vera með þeim skilmálum, sem settir eru í lögum nr. 18/1976, eða reglugerðum settum samkvæmt þeim.

Í 14. gr. laga nr. 18/1976 kemur fram, að öll skip, sem tryggð eru samkvæmt þeim lögum eða af Samábyrgðinni, skuli skyld að hjálpa hvert öðru úr háska. Er það ákvæði í samræmi við þá meginreglu, sem gilt hefur samkvæmt siglingalögum. Þá segir í 14. gr., að greiðslu fyrir slíka hjálp verði ekki krafist eftir venjulegum björgunarreglum, heldur skuli hún ákveðin af

stjórn hlutaðeigandi félags, ef bæði skipin eru tryggð hjá sama félagi, ella af stjórn Samábyrgðarinnar.

Mb. Jón Klemenz er 81 brúttórúmllest að stærð og því skylt að tryggja það skip samkvæmt ákvæðum laga nr. 18/1976. Það var váttryggt hjá réttargæslustefnda. Samkvæmt fram lögðum gögnum um tryggingu mb. Hvanneyjar verður ekki annað séð en mb. Hvanney, SF-51, hafi verið váttryggður hjá Skipatryggingu ST, sem er bátaábyrgðarfélag, þrátt fyrir það að skipið sé 115 brúttórúmllestir að stærð.

Allt frá árinu 1909 hafa verið í lögum sérstök ákvæði um uppgjorsreglur sambærileg 14. gr. núgildandi laga nr. 18/1976. Þau lög leystu af hólmi lög nr. 41/1967. Í frumvarpi að lögum nr. 18/1976 var gert ráð fyrir því í 2. gr., að tryggingarskyldan tæki til skipa allt að 400 brúttórúmllestum í stað skipa 100 brúttórúmllestir eða minni. Kom fram í athugasemdum með frumvarpinu, að ef þessi breyting næði fram að ganga, myndu ákvæði 14. gr. frumvarpsins (nú 14. gr. laga nr. 18/1976) ná yfir þeim mun viðtækara svið. Þá eru váttryggingarskilmálar mismunandi eftir því, hvort skip er yfir áðurnefndum stærðarmörkum eða ekki. Samkvæmt framansögðu og því, að lög og reglugerðir gera skýran greinarmun á tryggingum skipa eftir stærð, er fallist á það með stefnanda, að líta beri til meginreglna siglingalaga um björgun, þegar komist er að niðurstöðu í þessu máli, en ekki til undantekningarákvæðis 14. gr. laga nr. 18/1976 um váttryggingarskyld skip.

Það er ágreiningslaust í málinu, að mb. Jón Klemenz hefði ekki komist til hafnar fyrir eigin vélarafli. Hætta var þó ekki yfirvofandi með tilliti til veðurs nefnt sinn, fjarlægðar skips frá landi og aðstæðna að öðru leyti. Á stefnandi því rétt til björgunarlauna samkvæmt 2. mgr. 165. gr. siglingalaga nr. 34/1985. Það hefur tíðkast í tilvikum sem þessum að líta til uppgjorsreglna, eins og þær birtast í fram lögðu „umburðarbréfi“ Landssambands íslenskra útvegsmanna um björgunarlaun og ákvörðun þeirra, samanber til dæmis dóm Hæstaréttar 16. febrúar 1995 í máli nr. 133/1993. Kemur þar fram sðkallaður Goðataxti, en með því að miða björgunarlaun við hann er krefjandi þóknunar leystur undan því að þurfa að sýna fram á þann kostnað, sem aðstoðin hefur bakað honum.

Stefnandi hefur ekki sundurliðað kröfu sína eða lagt fram sönnunargögn um tjón sitt vegna björgunarinnar, heldur skírskotað til þess, að húftryggingarverðmæti mb. Jóns Klemenz hafi 1. júlí 1994 verið 67.228.140 krónur.

Björgun tókst giftusamlega. Af skýrslum fyrir dómi og gögnum málsins má ætla, að hún hafi verið hættalaus fyrir björgunarmenn og skip þeirra. Greiðlega gekk að koma dráttartaug á milli skipanna, og gekk heimferðin vel. Virðist mb. Hvanney hafa verið í þann mund að leggja af stað til Hafn-

ar í Hornafirði, er ósk um aðstoð barst. Því er ljóst, að aflatjón mb. Hvanneyjar hefur verið óverulegt. Þá er í málinu ekki að finna nein gögn um olúeyðslu eða annan kostnað eða tjón, sem leiddi af björguninni, og er það í samræmi við færslur í dagbók mb. Hvanneyjar.

Af því, sem rakið hefur verið, þykir rétt að ákveða stefnanda björgunarlaun sömu fjárhæðar og réttargæslustefndi hefur fallist á að greiða stefnanda, 414.375 krónur. Verður ekki séð, að sú greiðsla hafi verið bundin því skilyrði, að um fullnaðargreiðslu væri að ræða. Þar sem stefnandi hafði hafnað greiðslu og endursent réttargæslustefnda ávísun um greiðslu sömu fjárhæðar, þykir rétt, að hin tildæmda fjárhæð skuli bera dráttarvexti samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá dómsuppsögudegi til greiðsludags. Áfallna dráttarvexti skal leggja við höfuðstól á tólf mánaða fresti í samræmi við 12. gr. vaxtalaga, í fyrsta sinn 22. nóvember 1997.

Samkvæmt því, sem að framan er rakið, þykir rétt, að stefnandi greiði stefnda 100.000 krónur í málskostnað. Stefndi er virðisaukaskattsskyldur aðili, og er því ekki fallist á kröfur hans um virðisaukaskatt á málskostnað.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Fiskmark hf., kt. 440294-2359, greiði stefnanda, Borgey hf., kt. 480169-2989, Krossey, Höfn, 414.375 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá dómsuppsögudegi til greiðsludags. Áfallna dráttarvexti skal leggja við höfuðstól á tólf mánaða fresti í samræmi við 12. gr. vaxtalaga, í fyrsta sinn 22. nóvember 1997.

Stefnandi greiði stefnda 100.000 krónur í málskostnað.